

BİZANS'DA ISAURION'LARIN EKLOGA'SINA GÖRE MEDENİ HUKUK *

*Esin OZANSOY ***

Uzayın evrensel sistemleri ve her birinin üyeleri, tabii ki dünyamız, birbirine göre ayrıcalık günlere, aylara ve yıllara sahip olsa bile, onlarda bir doğa yazgısı vardır. Çevresiz görüntülü uzay tüm fiziksel, kimyasal ve biyolojik birimleri ile tüm doğa dengededir. Bu denge geniş anlamı içinde her yerde var olan ve varlığını, gücünü, egemenliğini gösteren doğa yasalarıdır. Böylesine anlamlı doğa içinde, insan olarak, dünyada bizi koruyan, doğaya karşı bilgisizliğimizi cezalandıran bir doğa hukuku düşünebiliriz. Böylece de hukuku hak aramanın ötesinde evrenleşmenin başlangıcından beri tartışmaya açabiliriz. O zaman hukuk, haklar ilkelerinde tüm varlıkları dengede tutan bir kavram olur ve özellikle eski çağlarda, yasa sözcüğü bazı koşullar altında kesinlikle hukuku temsil edebilir.

Prehistorik ve protohistorik ve tarihi dönemlerde, kültürel evrim duraklarından geçen insan, aynı zamanda geleneklerin bir kesimini toplumsal kural (s.l.) yasa olarak kullanmıştır. Bu gelenekleri yoruma elverişli hukuk ilkeleri ve uygulamalarını da hukuk yasaları olarak kabul edebiliriz.

Fakat tarihsel hukuku, çağımızda vardığı saygın yapısının düzeyine göre değerlendirmek bir modern hukuk egoistliği olur. Buna rağmen, geçmişin hukukunda örneğin: Bizans'ta, bizim coğrafyamız üzerinde yaşamış insanlara laiklik ilkesinin kilise hukukunun gücüne rağmen düşünülmüş ve yasalaştırılmış olması birçok açıdan büyük önem taşımaz mı?

* «Eskiçağ'da Hukuk» konulu III. Akıncı Konferansları çerçevesinde 18. Nisan 1990 günü verilen tebliğin metnidir.

** İ. Ü. Edebiyat Fak. Yunan Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.

Yurdumuzun, özellikle Selçuk dönemi insanı kendinden önceki uygarlıkların ve Doğu Roma İmparatorluğu'nun kırıntısı haline gelmekte olan Bizans'ın önce uzağında, sonra kıyısında, daha sonra içinde olmuştur. Bu nedenle bilimsel olarak, insan olarak bizimde bir parçamız olmuştur Bizans. Bu çökük ülkenin tarihini incelemek için dünyada Bizans Enstitüleri kurulmuştur. Kuşkusuz bizim de içinde bulunduğumuz bir tarihtir bu. Bizim böyle bir enstitü kurmanın bize getireceği bilimsel kredisi neden düşümediğimizi anlamak zordur.

Bizans kültürünün bize bırakmış olduğu, en önemli hukuki yapıtlarından biri, *Ekloga* yasalarıdır. *Ekloga yasaları*, Bizans İmparatorluğunda ilk defa doğrudan doğruya, Yunan dilinde yazılmış olarak, yayınlanmış ilk *Medeni Hukuk* yasalarıdır (Mposdas 1937 : 10).

Ekloga yasaları Isauria Hanedanlığından (Zakythinos 1977 : 160) İmparator Leon III (717-741) ve onun oğlu İmparator Konstantinos V (741-775) tarafından İ.S. 726 yılının mart ayında yayınlanmıştır (Zepos 1930 : 206, Zakythinos 1977 : 205).

Bu imparatorlar Bizans tarihinde başlıca büyük reformistler (Hussey 1967, Yunancaya çeviri Saoul 1979 : 669) olarak tanınmaktadır. Ve Bizans tarihinde tasvir kırıcı olarak bilinmektedir. Bu nedenle ikonoklast, ikonomakhi (ikonolara karşı savaşçı) olarak adlandırılmaktadır (Zakythinos 1977 : 185-197; Ostrogorsky 1952 : 131-132).

Fakat bu imparatorların dinsel reformları sadece tasvir kırıcı olarak sınırlandırılmıyordu. Aynı zamanda, çağdaş geniş bir politik ve sosyolojik alanda daha iyi bir şekilde, özgürce yapılmış olan reformları da içermekteydi (Ostrogorsky 1929-1930 : 394-400). Orduya ve yönetime yeni bir çeki düzen verdiler, öğretimi dinden ayırdılar ve laikleştirdiler, evlilik ve aile hukukunda düzeltmeler yaptılar, yargıçlara ve benzeri görevlilere hediye ve rüşvet verilmesinin önüne geçmek amacıyla mahkemelerde görev yapanlara maaş bağladılar. Ve bu yasaları daha sağlıklı bir düzene koydular. Bu değişiklikler ve yenilikler Batı'da Rönesans çağında kendini açıkça gösterdi ve bu reformlar büyük bir başarıya ulaştı.

Ekloga, tamamiyle kanun çıkarma kısırlığının olduğu bir dönem olan Justinianus döneminin yasalarına son veriyor. Zira,

Justinyanus diğer yeni yasaların çıkarılmasını yasaklamıştı ve bunların çıkmasına engel oluyordu. Sadece eskiden çıkan kanunların kelimesi kelimesine tercüme edilmesine, kanunların özetine ve yan başlıklarına, bölümlerdeki dip notların tercümesine izin veriyordu. Orijinal yasaların incelenip, yorumlanmasını imparatora bırakıyordu. Justinyanus'un yapıtının bütün gelecek kuşaklarca incelenmesi, gerçekte çok büyük bir arzuydu. Yapıtının büyüklüğü o kadar tesir etmişti ki, kimse bunların değiştirilmesini düşünmemişti. Ve ondan sonra ki imparatorlardan hiçbiri, Isaurion'lar çağına kadar, Justinyanus'un yasalarını değiştirme cesaretini göstermediler.

İmparator Leon III ve İmparator Konstantinos V'in hümanist doğrultuda «philanthropia», yeni bir hukuk codex'i olan Ekloga'nın yayınlanması, bu imparatorların yasal reformlarından biriydi ve yasaların oldukça reformcu bir düzeyde değiştirilmesi biçimindeydi (Baynes-Moss 1948, Yunancaya çeviri Sakka 1988 : 58; Hussey 1967, Yunancaya çeviri Saoul 1979 : 669).

Ekloga, tamamen codex'lerden oluşmuyor, fakat kanunları ayarlıyor, ceza ve medeni hukuku düzene koyuyor, geçerli olan kısımları Justinyanus'un yasalarına göre uyguluyor, diğer taraftan da geleneksel olarak, yerel hukukun etkisinden dolayı değişikliğe uğruyor (Mposdas 1937 : 12).

Ekloga on sekiz bölümden oluşmaktadır (Zakythinos 1977 : 206, Zepos 1930 : 206). Ekloga'da miras ve ceza hukuku, özellikle medeni hukuk hakkındaki bölümleri önemli yer tutmaktadır. Ve büyük bir çoğunluğu içermektedir. Medeni hukukun birçok bölümleri hiçbir zaman ayarlanamamaktadır (kölelik, mülkiyet hakkı gibi). Bu nedenle yazarlar genel olarak hukukun korunmasına izin verdiler, kararları sınırlayarak çıkardılar ve özellikle gereksinim duyulanları yazdılar (Zepos 1930 : 206).

Ekloga'da ki bazı bölümler çok kısadır. Örneğin : Ticari alım-satım işlerine dair, mevduatlar hakkındaki kısımlar gibi. Oysa diğer önemli sözleşme anlaşmaları, işçilerin ücretleri gibi konular üzerinde hiç durulmamaktadır. Bu durum göstermektedir ki, Ekloga büyük ticaret merkezlerinin hukuksal ilişkilerini ayarlıyor, fakat daha çok taşra gereksinimlerinin karşılanmasına ola-

nak veriyordu. *Ekloga*'nın giriş kısmından da anlaşıldığı gibi, yasalar birçok kitaplarda dağınık halde bulunmaktaydı. Ve özellikle taşralılar için bu kitapların anlaşılması çok güçtü. Bu nedenle imparatorlar, bu kitapların dikkatle incelenmesi için, üç avukattan oluşan bir komiteyi görevlendirdiler. Ve en kullanışlı, en geçerli yasaların seçilmeleri için bir komisyon oluşturuldu. Bu komisyonda, iki memur *magistri scriniorum* ve sarayda görevli olan adliye nazırı *quaestor sacri palatii* yer almıştır (Hussey 1967, Yunanca-ya çeviri Saoul 1979 : 669).

Isauria hanedanı imparatorları evlenme konusunda daha çok hristiyan yanlısı yasalar çıkarmaya girişmişler ve bu anlayışa uygun değişimler yapmışlardır. Kutsal evliliğin herhangi eksik bir tarafının bulunduğunu kabul etmemişler, ayrıca birleşmeyi yasaklayan düzenlemeleri çoğaltmışlar ve buna karşı boşanma için gerekli nedenleri dörde indirmiştir.

Nişanlanma, çeyiz, hediyeler, yeniden evlenme *Ekloga*'da çok geniş olarak belirtilmiştir.

İmparator Leon III ve Konstantinos V'in yayınladıkları «*Ekloga*» tarihi, yapılan araştırmalarda şimdiye kadar kesin olarak belirlenebilmiş değildir. Bunun nedeni araştırma eksikliğinden değil, ayrı el yazmalarında hep değişik tarihleme ile karşılaşılmasıdır. Söz konusu tüm el yazmaları aşağıdaki tarihlemeyi taşımaktadır : Mart ayı ve 9. İndiction'u gösterir. Fakat gerçek kronolojiyi saptamaya izin veren dünya yılına göre bu görünüm, birbirinden ayrı unsurlara bağlı olarak dikkate alınmadığından aralarında ayrıcalık görülmektedir (Grumel 1963 : 272). Dünya yıllarına karşılık olarak temsil edilen yıllar sırası ile 6234, 6248, 6347, 6447 ve 6557'dir. Ne var ki bunlardan son üç yıl kesinlikle kabul edilmemektedir. Çünkü bu yıllar Leon III ve Konstantinos V İmparatorlarının saltanat dönemlerinin dışında kalmaktadır. Bunlara karşılık ilk üçünden 6234 indictionla büyük ölçüde uyum göstermektedir. Eğer 6234 yılı asıl gerçek olan tarihsel, hiçbir hususta birbirleriyle uyum sağlamayan tarihlerin varlığı düşünülemez (Grumel 1963 : 272; Ginis 1923-1924 : 346-358).

Ekloga için kesin bir tarihleme garantisi, diğer bir garanti-leme yılı gerekiyor. Yeni bir tarihleme desteği için yeni bir el yaz-

ması ile bir diğer garanti belgesi ele geçmiştir. Bunda kesin bir hususun varlığı görülmüştür. Bu Aziz Nicanoros Zavordas Manastırının 121 no.lu el yazmasıdır. D. Ginis bunda iki önemli kronolojik not bırakmıştır. Biri de el yazmasına aittir. Ekloga Leon III ve Konstantinos V'in krallığının 7. yılında yayınlandığının belirtilmesidir. Bu gösteri ile sadece Ekloga'nın yılını değil, aynı zamanda Ekloga'nın yasasının kesin gününü öğrenmiş oluyoruz. Gerçekte, Konstantinos V, 720 martında taç giymişti. Bu tarih daha önceki tarihleme belgesindeki bilgiye yaklaşım göstermektedir (Mart ayı ve İndiction). Bundan Ekloga'nın 726'da yayınlanmış olduğunun garantisini de çıkarabiliyoruz (Grumel 1963 : 273; Ginis 1960-61 : 351-352).

Kesin güne (Yayın Günü) gelince, «Théophanes» tarafından öğrendiğimize göre bu, Paskalya günü olan 720 martının 31. günüdür. O halde 31 mart, iki imparatorun krallığının 7. yılının başlangıcını yansıtmaktadır. Bu suretle, 726 yılının 31 marttan sonraki diğer tüm mart günlerini, Ekloga'ya tarih koymada dikkate almaya gerek kalmamaktadır. Zaten bu günler 6. yılda kalmış demektir. Ve o zaman Ekloga için tarihlemeye mart ayı söz konusu olduğundan, bu sadece martın 31. günü demek olmaktadır. Ve sonuç böylece belirlenmektedir. İmparator Leon III ve Konstantinos V'in «*Ekloga*» tarihi 31 Mart 726'dır (Grumel 1963 : 273; Grumel 1935 : 327-331).

Evlilik, Justinyanus hukukunda en karışık bir konuyu sergilemektedir. Bunda gerçek payı vardır; zira evlilik, töresel kavramları ve bunların arkasında belirli bir çağın toplum yapısını yansıtan hukukî bir kurumdur. Oysa Justinyanus çağındaki toplum, iki toplumsal akım arasındaki yasaların etkisiyle çırpınıyordu : Roma akımı ve Hristiyanlık akımı. Her iki akımlarda, töresel kavramlar üzerinde farklı görüşlere sahiptiler. Ve evlilikte bu törelere dayanmaktaydı. Roma tamamen bireyci bir karaktere sahipti. Kişisel istek ve özgürlük olan sorunları çözümlenmek hoş gitmekteydi.

Yalnız her iki tarafın rızasıyla gerçekleşen boşanma, aynı zamanda eşlerden birinin isteğiyle de gerçekleşebilirdi. Buna karşın, hristiyanlık etkisi, evliliği toplumsal bir kurumun kutsal bir göstergesi olarak görüyordu. Toplumsal kurum, yaşamın gereksinim

sonucu olarak, namusluluğu ideal bir hristiyanın öz verisi olarak benimsiyordu.

Doğal olarak, Roma görüşünün sözleşmeli olarak yapılan evliliğin belirtilmesinden kaçınmak gerekirdi. Sözleşmeye dayalı olan evlilik kavramı, evliliğin belli karakteristik özelliklerinin oluşmasına yardım etmiştir. Evliliğin bitmesi durumunda *Mutuus Dissensus* eşler arasında ki karşılıklı anlaşmazlıkta hiç bir kural uygulanmamaktadır (Cassimatis 1934: 85).

Fakat, sözleşmeye dayalı olmayan etkiler, evliliğin diğer sonuçlarını belirlemeye katkıda bulunmuştur. Bu etkiler bireysellikliğin ta kendisidir. Karakteristik özellikleri baş kaldırıcı niteliktedir. Bu karakter, eşlerden birinin (sadece koca) isteğiyle evliliğin bozulabilmesi imkânını ortaya koymaktadır. Başlangıçta, sadece kocanın isteğini, diğerine bildirmesiyle boşanma *Repudium* gerçekleşiyordu.

Sözleşme kavramı açıklığa kavuşturulduktan, evlilik ve boşanma için sözleşme karakteri benimsenmeye başladıktan sonra, her iki tarafın rızasıyla eksikliğini gidermiş oldu. Justinianus, bir Roma İmparatorunun sürüp giden görevinde, tüm hristiyan doktrinini devam ettirerek bazen birine, bazen de diğerine üstünlük vererek bütün konularda her iki akımları da bağdaştırmaya çalışıyordu (Cassimatis 1934 : 86).

Justinianus evlilik konusunda, özellikle Roma anlayışı üzerinde duruyor ve her iki akımları bağdaştırmak için, bütün girişimleri kalıcı bir sonuç getirmiyordu. Bu şekilde, Justinianus, *Nouvel 22'nin 4. Bölümün* de üstü kapalı olarak belirtilen, her iki tarafın rızasıyla olan boşanmayı *Nouvel 177, Bölüm 10* ile tartışmasız yasakladı. Bu *Nouvel 22, Bölüm 4'e* göre :

«— Ölüm halinde, eşlerden birinin evliliği sona ermiş oluyordu,

— Hayatta olanların yapmış oldukları evlilikler, her iki tarafın rızasıyla bozuluyor,

— Bazıları ise, uygun bahane ile *Bona Gratia* evliliklerini sona erdirebiliyor,

— Bazıları ise herhangi bir neden göstermeksizin sona erdirebiliyor,

— Diğerleri ise, gerçekten uygun bir neden göstererek evliliklerini sona erdirebiliyordu. Bu durumda sadece sağduyulu, akılcı bir isteğe «*Sophrosinis Epithimia*» izin veriyordu.»

Bundan sonra, evliliklerini danışıklı olarak bozanlar için, hiçbir şekilde rıza gösterilmeyecek, şayet aklı selim bir istekle yapılırsa izin verilebilecek, aksi takdirde evlilik sona erdirilmeyecekti, (*Nouvel 117, Bölüm 10*).

Fakat, 542'de çıkarılan bir kararnameyle, her iki tarafın rızasıyla olan boşanma görülmektedir. Pratik sosyal yaşamda, evliliğin sona erdirilmesinin ortadan kaldırılması başarılı olamamıştır. 556'da *Nouvel 134* yayınlandı. Her iki tarafın rızasıyla yapılan ayrılma *Bölüm 11*'in hükümleri ile kanıtlandı. Ve eşlerden birinin, diğeri tarafından reddedilmesi çok sıradandı. Halbuki bu durum, Roma anlayışında o kadar kökleşmişti ki, 24 yıl daha sonra Justinianus II, her iki tarafın rızasıyla olan boşanmaya olanak sağlayan *Nouvel 140* ile yeni bir düzenleme getirdi. Fakat, bu yeni düzenleme ahlaki delillere dayanarak haklı gösterilebilir. Burada kuşkusuz, hristiyanlığın etkisi kendini göstermektedir. Bunlar her iki akım nedeniyle, Justinianus yasalarını karakterize eden karışık doktrinini yeterince ortaya koymuştur (Cassimatis 1934 : 86-87).

Aynı karışıklık, kadınla erkeğin beraberliğinin değişik biçimler almasında da görülüyor. Çeyiz olarak verilmesi gerekli olan şey *Instrumentum Dotale*, sadece belirli kişiler, örneğin : 538'de yayınlanan *Nouvel 74, Bölüm 4*'e göre, imparatorluğun yüksek rütbelileri için zorla kabul ettirilmiyor. Fakat, bu son formalitede kilisenin tanıklık edeceği bir akıt düzenlenecek ve evliliğin kurulması için üç veya dört papaz adayının tanıklık girişimi ile de vekâlet etmesi gerekmekteydi.

Justinianus zamanında bilinen nikahsız bir ilişki, kadın ve erkek arasındaki tam bir beraberliğin ışında, uygun olmayan bir evlilikti *Inequale Conjugium*. Bu toplumsal yapıları farklı olan kişiler arasında varsayılan ikinci derecede ki bir evlilikti. Hiçbir dış belirti, bu kişilerin yalnız gerçek bir evlilik sözleşmesi yapmış olduklarını kanıtlayamıyordu. Ve *Nouvel 74*'ün ardından, imparatorluğun yüksek rütbelileri için gereken formaliteler oluşturu-

luyor, ve bu yüksek rütbeli kişilerin bütün nikahsız evliliklerine girmiş olanlarında bu formaliteler izlenmiyordu (Cassimatis 1934: 87). Gerçek ve nikahsız evlilikler arasındaki kesin ayırım Roma'nın sosyal yapısını ortaya çıkarıyordu. Toplumsal sınıflaşma farklılaşma gösterdiğinde, sınıfların töreleri daha benimseniyordu ve aralarındaki farklılık yasaklanıyordu. Farklılaşmanın önemi zamanla değerini yitirdi. Hristiyan doktrini, insanlar arasındaki eşitlik ilkesini öğreterek, yayarak, bu küçük düşürücü harekete destek olmuyordu. Ve özellikle, 400 yılında Toledede Consülünde, kilise tarafından nikahlı ve nikahsız olarak yapılan evlilikleri eş kılan ilk resmi tepki Canon 4, Bölüm 34 ile tamamiyle savunuldu, «*Uxorem et Concubinam*, nikahlı ve nikahsız bir kadının evliliğinde olduğu gibi, *Unius Mulieris, Aux Uxoris*, evli bir kadın, *Au Concubinae*, nikahsız kadın» bunlara da izin veriyordu (*Corpus Juris Canonici I, 34, 4*).

Hristiyan doktrini, Justinianus'un ölümünü izleyerek, Isaurion'lar dönemine kadar devam etti. Bundan sonra, kamu oyunu ve Justinianus'u derinden etkileyen Roma eğilimi kendini gösterdi. Böylece Ekloga'da teorik bakımdan Justinianus kanunlarına göre yapılan evlilikten tamamen farklı bir evlenme modeli görüldü. Kurumsal bir sosyal yapı üstün gelmeye başlıyor ve Justinianus döneminde sözleşmeye dayalı olan evlilik *Nuptiae* biçimini başarısızlığa uğratmıştı. Ancak yine, Roma usulü evlilikle ortaya çıkan ve kendi kargaşası içinde sözleşmeli evliliğe karşı çıkan bireysel karakter, Ekloga'nın evlilik kurumuna getirdiği yeni eğilimle yok oldu. Ekloga'daki evlenmenin toplumsal karakteri bir yandan çok dikkatli bir boşanma mevzuatı ve diğer yandan oluşması için istenen şekilde onaylanmıştı (Cassimatis 1934 : 88).

Homeros çağında boşanma, tek taraflı olarak yapılmaktaydı. Tamamiyle erkeğin isteğiyle gerçekleşiyordu. Kadın bu haktan yoksundu.

Klasik çağda ise, bu durum değişikliğe uğramaktadır. Açıkça kadının zararına olan boşanma, önemli bir şekilde erkeğin zararına doğru bir yön değiştiriyordu. *Kodiks Gortinos II. I, 53, 54* maddelerine göre, Gortini'de boşanma resmî olarak belirtilmektedir. Ve boşanma hem kadının isteğiyle de gerçekleşiyor, hem de eşlerin her ikisinin de boşanmayı istemeleriyle de gerçekleşebili-

yordu. Bu durum Attika ve Gortini'de olduğu gibi, diğer Yunan şehirlerinde de böyleydi (Mposdas 1937 : 64).

Boşanma erkek tarafından istendiğinde «*apopompi*» uzaklaşma, kadın tarafından istendiğinde «*apoleipsis*» terketme olarak belirtilmektedir (*Euripides, Medeia, 236-37*). Bu boşanmada eğer çocuklar varsa, bunlar daima erkek tarafına verilir. *Demosthenes LVII. 40, 43*'de görüldüğü gibi, Protomakhos boşandıktan sonra, kızını kendisine alıkoymuştur. Gortini, istisnayı örneği elinde tutmaktadır : Burada kadın önemli bir yer tutmaktadır, Attika'da da öyle.

Kodiks Gortinos III. 44'e göre : Çocukların bakımını kadın üstlenmektedir. Bu durumda, boşanmadan sonra çocukların bakımı olasılıkla kadının erkek kardeşlerine verilmektedir (Mposdas 1937 : 65).

Boşanmayı, Isaurion'lar kilise kanunları ile ve daha çok hristiyan doktrininin uyguladığı evlilik kavramı ile uyum sağlama için, onun tamamen yasaklanmasını istiyorlardı. Bununla beraber, evliliğin sona erdirilemezliğini empoze eden ilâhi kuralda bazı istisnaları tanımak zorunda kaldılar. Böylece, kadının zina halinde bulunması, kocasının yaşamına kastetmesi veya başkalarının yaşamına kastedeceğini bilmesine rağmen, bu durumu kocasına bildirmemesi ve son olarak, kadının cüzzam hastalığına yakalanması halinde koca boşanma hakkına sahiptir (*Cassimatis 1934 : 88*); özellikle, kadının zina halinde bulunması erkek tarafından boşanma hakkını vermektedir. Sadece, suçlamayı yapan kişilerin doğruluğundan şüphe edilmediği takdirde, konu mahkeme tarafından araştırılır (*Ekloga XVII. 27*) (Mposdas 1937 : 68-69).

Bu durumda, erkek tarafından suçlunun affı yasaklanıyor, dövülüp, sürgüne yollanabiliyor (*Ekloga XVII. 29*). Bu durum, eski Atina'da zina suçundan dolayı, kadının zorunlu olarak boşanmasını anımsatmaktadır. Burada zinayı yapan kadının kocası, onu uzaklaştırmak ister, böylece koca şerefini korumuş olur (*Demosthenes LIX. 87*). Atina'da Drakon ve Solon kanunlarına göre, zinanın cezası ağırdı. Gortinos hukukuna göre de, zina bo-

şanma nedenini oluşturmaktaydı (*Aelianus, Varia Historia, XII. 12*).

Sparta'da, kadının kısır olması halinde boşanma gerçekleşirdi (*Herodotos V. 39, 40*).

Ve kadın ise, evliliğin birinci gününden itibaren üç yıllık süre içerisinde, kocanın iktidarsız duruma düşerek evliliğin görevlerini yerine getirememesi (*Ekloga II. 13*) kocanın karısının yaşamına kastetmesi veya kocanın bilgisi bulunmasına rağmen, karısına karşı düzenlenen komployu haber vermemesi, kocanın cüzzam hastalığına yakalanması halinde (*Ekloga II. 13*) boşanma hakkına sahiptir (Cassimatis 1934 : 88-89).

Ekloga, kilise buyruklarından dolayı, zina durumunda baş ceza olarak, burnun kesilmesi cezasını onaylamaktadır (*Ekloga XVII. 27*).

Evlendikten sonra ortaya çıkan, iyileşmesi mümkün olmayan «akli dengenin bozulmasında» boşanmayı kesinlikle yasaklamaktadır (*Ekloga II. 13*) (Mposdas 1937 : 70).

Bu nedenler dışında, Isaurion'lar hukukuna göre, evliliğin sona erdirilmesi yasaklanıyor (*Ekloga II. 12; Ekloga II. 12*). Ekloga'da ilk defa bir kanun metni ile evliliğin sona erdirilmemesi prensibi getirildi. *Ekloga II. Bölüm 12* maddesinin tamamı evliliğin herhangi bir nedenle sona erdirilemeyeceği fikrinin geliştirilmesine ayrılmıştır.

Böylelikle, Ekloga'ya göre herşeyin yaratıcısı olan Tanrı'nın ululuğu öğreniliyor. Zira O, insanları yoktan var etmiştir. Tanrı herşeye muktedir olmasına rağmen, bir bedenden iki şahıs yaratmak için kadını erkek bedeninden yarattı ve onların ayrılmazlığına karar verdi. Ancak, insanlarda bu verilere göre, kendilerinde bulunması gereken yeteneklerin aksine, birbirlerini sevmeyecek derecede kötülük duygularının da gelişmiş olması nedeniyle ve daha birçok nedenlerle ortak yaşamayı ortadan kaldırmaya yönelmektedir. Bazı şeyler gibi, süresi ve ayrıntıları insanların iradesine bağlı olmayan ancak, Tanrı iradesiyle düzenlenen bir evlilik dikkate alınarak toplumsal bir karakter değerlendirilmektedir. Bu toplumsal karakter kurumun modern teorisine sadece az

çok yaklaşım sağlayabilmektedir. Tabii hukuk kavramlarına veya sosyal gereksinimlere dayalı bu teoride daha çok, eşlerin ortak yaşamlarını kurmaya çalıştıkları yönde amaçlanmış olarak dikkate alınırlar. Oysa ki Eklogadaki evlenme kavramında bu amaç belirsizlik içindedir; bunlar ilk sıradaki dinin temel kurallarıdır. Ancak, bununla beraber, şüphesiz iki Ekloga tarafından boşanmanın bir yönetmelikle düzenlenmesi, sözleşmeli evlilikten uzaklaştıran ve kurumsal evliliğe yaklaşan bir karakter getirmiştir. Bu, Isaurion'lar tarafından evlilik konusunda, atmış oldukları önemli ve temel bir adımdır (Cassimatis 1934 : 89).

Bu aynı karakter, Ekloga tarafından evlilik için empoze edilen şekillerde daha ısrarlı bir şekilde saptanmıştır. Burada, Isaurion'ların kararlarını engelleyen sadece Hristiyanlık doktrinin etkisi değildir. Sosyal etkilerinde rolü olmuştur. Ve hatta bunlar, Bizans toplumunun sekizinci yüzyılda feodal topluma doğru oldukça çeliştiklerini göstermektedir. Justinianus döneminde, toplumda yüksek mevkilerde bulunanlarla, devlet büyükleri, ünlü kişiler ve sade yurttaşlar arasında bir ayırım yapılmakta idi ve bu ayırım sadece Roma'nın etkisinin ayrılacağı evlilik konusunda değil, fakat aynı zamanda örneğin : kanunî faiz oranlarında olduğu gibi, diğer konularda da vardı. Ekloga hükümlerinde de yurttaşlar arasında bu ayırma raslanmıştır (Cassimatis 1934 : 90; Cassimatis 1931 : 50).

Ekloga bir taraftan Hristiyanlıktan, diğer taraftan yerel hukukundan etkilenmiştir. Öncekilerine göre, Bizans Devletinde geçerli olan medenî hukukuna göre genellikle evlilik ve aile hukukuyla ilgili olarak önemli yenilikler getirmiştir. Her defasında Hristiyanlık düşünce tarzı, törelere dayalı yerel hukuka karşı bir ikilem oluşturmaktadır. Ekloga bazen eşlerin karşılıklı rızasıyla olan boşanılmayı yasaklıyor, bu yerel hukukta görülmektedir, bazen de hristiyanlık hukukuna meyil gösteriyor. Örneğin manevî kardeşliğin tanınmasında olduğu gibi (Mpodas 1937 : 23). Manevî kardeşlik, eski çağlardan günümüze kadar gelen, eskiden beri Doğu kültürlerinde kullanılan (*Herodotos I, 74*) kilise merasimiyle yabancıların birleşmesi (akraba olmayan) dir. Bu birleşim evlat edinme, vaftiz olma, kan kardeşliği biçiminde farklılıklar gösterebilmektedir.

Ekloga'nın evlilikte hristiyanlığın etkisiyle yarattığı yeni reformlar şunlardır :

- a) Evliliği yasaklayan nedenlerin arttırılması.
- b) İki tarafın rızalarıyla ayrılmanın yasaklanması.
- c) Boşanma nedenlerinin sınırlandırılması.
- d) Üçüncü evliliğin yasaklanması.
- e) Evlilik dışı ilişkilerin, cariyeliğin yasaklanması.

Törelere dayalı, yerel hukukun etkisiyle yapılan yeni reformlar da şunlardır :

- a) Yazılı ve yazılı olmayan evlilik anlaşmasının tanınması.
- b) Yaşayan eşi tarafından, erkeğin malk-mülkünün tespiti.
- c) Yaşayan eşi ve reşit olmamış çocukları arasında mal birliği.
- d) Erkeğin kalan borçlarının karşısında çeyizin imtiyazlığı, devlete karşı borçları dahi olsa çeyize dokunulamıyor.
- e) Evlilik öncesi hediye, kadının malk-mülk varlığı olarak görülüyor, çeyiz içinde aynısı geçerlidir (Mposdas 1937 : 24).

Ekloga'da, evlilik yerel hukukuna göre çeyiz anlaşması yapıldığı zaman, nikahın kıyılması için, asgarî hukuksal gereçler tamamlanmış demektir. Aksi halde, evlilik anlaşması geçersiz sayılırdı. Ekloga'nın resmi hukukuna göre, istisnalardan biri olarak, yüksek tabakadan bir zatın, gayrî resmî olarak yaşadığı kadınla ilişkisi sadece iki tarafın rızasıyla istenirse, bu ilişki kanunî bir evliliğe dönüşebilir *Affectio Maritalis*. Bu durumda çeyiz anlaşmasına gerek kalmamaktadır (Mposdas 1937 : 38).

Ekloga hukuku yazılı ve yazılı olmayan anlaşmaya bağlı olan evlilikler çerçevesinde törelere dayanan hukuku benimsiyor ve her ikisinin de eşit güce sahip olduğunu ilan ediyordu. Yazılı anlaşmaya dayalı olan evlilik, çeyiz anlaşmasına göre düzenleniyordu (*Ekloga II. 3*). Bu, üç güvenilir şahit huzurunda, kocaya çeyiz eşyası verilerek gerçekleşirdi *Instrumentum Dotale*. Yazılı çeyiz belgesinde, koca bu çeyiz eşyasının tamamını aldığını beyan eder ve arttırılması için, kendisine verildiği gibi koruyup, saklayacağını üstlenmektedir (Cassimatis 1934 : 90). Bu anlaşma üç maddeden oluşurdu : çeyiz, evlilik öncesi hediyeler, çocuksuzluktan

dolayı evliliğin bozulması biçimindeydi. Yazılı olmayan anlaşmaya dayalı evlilik ise, samimice her iki tarafın rızasıyla kilisede veya dostlar huzurunda veya karşılıklı konuşma ve sade bir şekilde iki tarafın birlikte yaşaması biçiminde olan evlilikti. Aynı zamanda, bir kimsenin servetinin bulunmaması halinde veya durumunun gösterişsiz, sade olması nedeniyle, yazılı olarak ve avans para ödemek suretiyle, evlenme aktini yapamaması halinde gerçekleşmektedir.

Bu yazılı olmayan anlaşmaya dayalı evlilikte, kadın bir servetle evliliğe katkıda bulunabilir. Ama bu çeyiz olarak şüphesiz nitelendirilemezdi (Mposdas 1934 : 39).

Ekloga II. 8'e göre «bir kişi zor durumda kalmış veya küçük düşürülmüş ve yazılı anlaşmaya dayalı bir evlenme akti yapamıyorsa, o zaman şahitlerin, papazların, ailelerin, dostların olmadığı, kilisenin onayının alınmadığı yazılı olmayan bir anlaşmayı yaparak, kızı almaktadır. Ona bir ev açıp, birlikte yaşamaya başlarlar ve bedensel yaklaşımda bulunulur. Kadına evin ev sahibeliğini vermektedir, evin idaresi kadındadır. Bu tür bir ilişki, yazılı olmayan evlilik anlaşmasına girmektedir.»

Bu hükümlerle, evlilik ve evlilik dışı ilişki arasında ayırım görülüyor, çiftlerin birlikte ortak yaşamaları resmî bir evlilik olarak kabul ediliyor (Khristophilopoulon 1946 : 125).

Eşlerin basit tarzda anlaşmaları ile ve ortak ikametgâhta oturmaları ilkesine dayalı bu tür bir evlenme, bazen *Ekloga* tarafından kurulan üçüncü bir şekil olarak dikkate alınmaktadır. Yunan ve doğu kaynaklı olan papirüslerde belirtilen, yazılı anlaşmaya hatta çeyiz eşyasına dayanmayan evlilikte görülen farklı görünümünden biri vardır. Bu son görünümün basit tarzda nikahsız beraber yaşamaya benzemesi halinde, bu benzetimde bu nikahsız yaşama durumunun evlenme eğiliminde bulunması gerekecektir. Bu sadece ve tamamen hristiyanlığın etkisi altında olan bir durumdur. *Ekloga*, nikahsız beraber yaşama şeklinden söz etmekten kaçınarak, bunu bir evlilik şeklinde açık bir ifade ile ve Roma'da doğu bölgelerinde yazılı anlaşmaya dayanmayan evliliğin «*Agraphos Gamos*» taklit edilmesi suretiyle kurulmuş bir usul olduğunu dikkate alıyor (Cassimatis 1934 : 91; Mposdas 1937 : 24).

Hatta, nikahsız beraber yaşamının Isaurion'lar zamanında ortadan kalkmış olduğu varsayımında bulunulamaz. Zira bu usulün yasaklanması yasaların yürürlükten kalkmasından sonraya rastlar ve aslında Ekloga özellikle nikahsız beraber yaşamadan söz eder ve «babalarının nikahsız yaşadığı kadınla cinsel ilişkide bulunan çocukların *ab intestal* kanunî mirasçı olma hakkını kaybedeceklerini söylemektedir. Ekloga'nın bu hükmü açıklanırken hristiyanlarla, hristiyan olmayanlar arasında var olabilen ve nikahsız birlikte yaşamının diğer evlilik türlerinin farklı kanunî şekilleri olarak tanınması istenmiştir.

Nikahsız beraber yaşamayı evliliğe dahil ederek, *Ekloga VI. 13'e* göre : bunu nikahsız beraber yaşama olarak *Pallaki* nitelmemektedir. Ancak bir kadın, bu hükme göre bir erkekle ilişki kurduğu ve aralarında yazılı anlaşmaya dayalı olmayan bir ilişki içinde yaşadığı takdirde anılan bu durum meydana gelmektedir. Bu tarzda Ekloga'nın nikahsız beraber yaşamayı evlilik düzeyine getirerek, bu kuraldaki bazı istisnaları da tanıdığı belirtilmektedir (Khristophilopoulou 1946 : 125; Cassimatis 1934 : 91-92).

Eklogayla Isaurion'ların yasasında evliliğe dönüştürülmesi ön görülen, toplumsal karakter belirtilmektedir. Bu, eşlerin mirasla ilgili ilişkileri için Ekloga tarafından düzenlenen mal ortaklığı sistemine eklenirse, İkonoklast imparatorlar tarafından izlenen direktiflerin tümü görülmektedir. Mal ortaklığı ile tamamlanan şahıslar birliği, ailede hatta eşlerden birinin ölümünden sonra da devam eden bir beraberlik oluşturur ve bugün, kurum olarak evlilik temelinde yani, sosyal bir beden hücre gibi ailenin kurulmasına ve etkinliğine yüksek amaçlı katkıları bulunmaktadır.

Böylece bir yandan doğunun ve Yunan örf ve adetlerinin, dinin güçlü etkisi altında 8. yüzyılın Bizans toplumunun yapısına dayanarak, diğer yandan hristiyan kilisesi doktrininde katılaşarak, karmaşık, sosyal etkiler altında Isaurion'ların kanun mevzuatı ilk kez evliliğin modern kavramının esaslarını belirliyor ve Justinyanus Hukukunun kaosundan, doktrinin pozitif unsurlarını ayırarak geçmişle günümüz arasında köprü kuruyor. Kurumsal ve toplumsal evlilik ilk kez Ekloga'da kanıtlanmıştır.

Ekloga nişanı tanıyor, hem bir söz kesme, hem de yazılı bir sözleşme olarak görüyor. İkinci durum, bir garanti niteliği taşı-

diğından herhangi bir haklı neden gösterilmeksizin nişanın bozulmasında bir ceza hükmü getiriliyor. Eğer nişan yazılı anlaşmaya dayalı olarak yapılmışsa, anlaşmayı tek taraflı bozan, diğere karşı, prensipte ceza hükmünü ödemek zorunda kalmaktadır, *Ekloga I. 2.* (Matsi 1954 : 2-3; Mposdas 1937 : 20).

Ekloga, nişanı sadece Ortodox hristiyanlardan en az yedi yaşında olanlar arasında ön görüyor. Bu husus tarafların altı yaşını doldurmuş olması anlamına gelmektedir, *Ekloga I. 1.*

Nişan, nişanlı ailelerinin ölmelerinden dolayı yokluğunda, bunların akrabalarının ve nişanlanacak olanların rızasını gerektirmektedir, *Ekloga I. 1.* (Mposdas 1937 : 21).

Eğer nişanın iki yıl geçmesinden sonra, erkek tarafının sonuç getirmeyen girişimlerinden sonra, evlilik gerçekleşmiyorsa nişanın erkek tarafının sorumluluğundan dolayı bozulduğu saptanıyor, *Ekloga I. 3.* (Matsi 1954 : 3).

Eğer kız veya erkek çocuklar öksüz bir aileden gelmeirse, nişan üçüncü bir kişinin tavsiyesine göre yapılıyor. Sözleşmeyi yapanlar, daha sonra pişman olduklarında, taraflardan birinin 15 yaşına kadar zarar görmeyecek şekilde nişanın bozulmasına olanak sağlamaktadırlar, *Ekloga I. 4.*

Başka bir nişanlanmadan gelen kişi, her ne kadar bu kendi rızasıyla olmamışsa da, burun kesilmesi biçimindeki bir cezaya çarptırılmaktadır, *Ekloga XVII. 32.* Bu cezanın, Bizans devletinde genişçe bir alanda var olduğuna dikkat edilmektedir. Genellikle çok ağır olaylarda görülmektedir. (Zina, akraba evliliği, tecavüz gibi). Bu cezanın, sadece tarihsel olarak Musa kanunlarından doğduğu açıklanmaktadır (Mposdas 1937 : 21).

Ekloga'da 15 yaşından sonrakiler «erişkin», ondan önceki yaştakiler ise, «yeni yetme», «henüz erişkin olmayan» olarak nitelendirilmektedir, *Ekloga I. 4.* (Matsi 1954 : 4).

Erkeklerde 15 yaşını, kızlarda 13 yaşını doldurmamışlar «erişkin» değildir, *Ekloga V. I.*

Erkeklerde 15, kızlarda 13 yaşından daha aşağı olanlar vasiyetname yazımı için yetkili değildir, *Ekloga V. I.* (Matsi 1954 : 3-4).

Ekloga, asgari evlilik yaş sınırını erkeklerde 14 yaşını doldurmuş (15), kızlarda 12 yaşını doldurmuş (13) olarak belirliyor. Bunun nedeni de her iki tarafın yaşlarının cinsel yaşama uygun olmasındadır, *Ekloga II. 1.*

Bu yaş sınırını Gortinos Kodiks'ide (*IX. 45*) kabul etmişti.

Ekloga, reşit olmamış çocukların baba egemenliğinden çıkmaları konusunda, resmî olarak bir zamanlama ve bir yenileştirme yapılmasını ilan etmiştir. Bu 25 yaş olarak belirlenmiştir, *Ekloga XV. 2. 3.* Ekloga'nın bu yenileştirme hareketi kuşkusuz Eski Yunan düşünce tarzından etkilendiğini göstermektedir.

Strabon X. 4. 16'da : «Eski Yunan'da Gortini'de çocuklar 17 yaşına kadar evini terkedemezdi. 18 yaşında reşit olunca, evden gitmeye mecbur kalırdı. Reşit olduktan sonra, kanunlar önünde de reşit olunurdu, sonsuz hak ve yükümlülükler kazanılırdı (*Kodiks Gortinos VI. 35*) (Mposdas 1937 : 41). Aynı şekilde Atina'da da durum böyledir. Oğul babanın bir parçasıdır. Ta ki erkekler sınıfında yer alıp, reşit olup, babadan ayrılıncaya kadar. Bundan böyle babasıyla eşit ve aynı düzeye gelmektedir.» Roma hukukunda ise, durum tam tersidir. Babanın egemenliği altında çocuk, baba ölünceye kadar onun velayeti altındadır. Ancak, yüksek mevkiden birisi tarafından evlat edilinceye kadar babanın egemenliğinde kalmaktadır. Bu durum batıda 17. yüzyıla kadar devam etmiştir. Ekloga'daki yapılan değişiklik ve yenilikle oğulun velayeti 25 yaşına kadar gösterilmektedir, *Ekloga XV. 2. 3.*

Ekloga yürürlükte olan halk arasında töresel geçerliliğini koruyan Yunan hukukunu benimseyerek, ebeveynlik velayetinin sonu olarak 25 yaşı hükme bağlıyor. *Ekloga II. 6'ya* göre, eğer bir ailede çocuklar varsa, kocanın karısı öldüğünde koca o zaman eşinin çeyizine ve çeyizi dışındaki mal varlığının velayetini de üstleniyor. Eğer koca başka bir kadınla evlendiğinde, onun reşit olmamış çocukları da varsa, anadan gelen mal varlığını eksiksiz olarak korumak zorundadır, eğer var olan çocuklar reşit iseler, hiçbir neden göstermeksizin bunlara ait olan yukarıda sözü edilen analarının çeyizi ve çeyiz dışındaki mallar onlara verilecektir.

Eski Yunan'da, köleler arasındaki evlilik, evliliğe benzer bir ilişki gibi bilinmekteydi. Gerçek evlilik ise, hukuksal görünüm-

de olan evlilikti, köleler arasında bu tamamen mümkün değildi. Zira Yunan'da köle, Roma'ya göre daha şanslı bir durumda olmasına rağmen, özgürlüğüne kavuşabilmesi ve hür bir vatandaşın sahip olabileceği haklara sahip olması asla mümkün değildi. Homeros'un destanlarında ki örnekler bunlara en iyi kanıttır. Buradaki köleler evlenip ve aynı mal-mülke sahip olabilmelerine rağmen, yine de köle olarak değerlendirilmektedir (*Homeros, Odysseia, XIV 62 - XXI 213 - IV 736*). Atina'da ise köleler ve hür vatandaşlar arasındaki karışık evlilikler yasaklanmakta, bu tür evliliklerden olan çocuklar gayri meşru sayılmakta ve annelerinin durumunu izlemektedirler (*Aristoteles, Πολιτικά 3, III, 5*). Buna karşıt olarak, Sparta'da ise, Spartalı köle kadınlarının çocukları ise, Spartalı vatandaş olarak sayılmaktadır. Eğer bu çocuklar bedensel olarak gelişmişlerse ve kendilerini kabul ettirirlerse Spartalı vatandaş olurlar.

Justinyanus köleler arasındaki evliliği, evlilik olarak saymamasına rağmen, bunlardan doğan çocuklara miras hakkı tanıyor, yalnız bu ebeveynler özgürlüklerini kazandıkları takdirde, çocuklara bu miras hakkını tanımaktadır. Justinyanus, köleler ve hür vatandaşlar arasındaki evliliği tanımıyor. İstisnai olarak evlenilen kişinin köle olduğu, evlendiğinde bilinmiyorsa, bu evlilik geçerli sayılır. Ekloga bu tür bir evliliğe izin veriyordu. Böyle bir evlilikle köle olan, özgürlüğüne kavuşmaktadır.

Ekloga VIII. 3'e göre, «Birisinin özgürlüğünü kazanabilmesinin koşullarından biri... Bir efendi, kendisine bağlı olan bir köleyi hür bir vatandaşla evlendirirse, o köle hür olmaktadır.»

Bundan dolayı *Ekloga*, kesin olarak köleler ve hür vatandaşlar arasında yapılan evliliklere izin veren, kölelerle hür vatandaşların eşitliğine doğru, büyük adımı atan ilk Yasa kitabıdır. (Mposdas, 1937 : 45).

Daha sonra, Ekloga hukukunu İmparator Leon Sophos'un Nouvel 101'i, İmparator Alexios Komninos (1095)'un Nouvel 35'i izleyerek, köleler ve hür vatandaşlar arasındaki evlilikleri yasallaştırmışlardır.

Eski Yunan'da, evliliğe engel olacak şeyler üzerinde durulur. Homeros çağında, kardeşler arasındaki evlilik, her ne kadar alı-

şılmamış idiyse de, Zeus ile Hera arasındaki evlilik örneği gösterilebilir (*Homeros, İliada XIV. 312*).

Aiolos'tan Ippotadis'in durumu da aynıdır. O altı oğlunu, altı kızıyla evlendirmiştir (*Homeros, Odysseia, X. 7*).

Klasik çağda ise, aynı anne ve babadan olan kardeşler arasındaki evlilik yasaktı. Sparta'da ise tersi, sadece aynı babadan olan kardeşler arasındaki evlilik yasaktı. İstisnai olarak, Solon kanunlarına göre, aynı anneden olan evlilikler yasaklandı, aynı babadan olan evliliklere izin verildi. Sparta'da ise, aynı anneden olanlara izin veriliyor, aynı babadan olan evlilikler ise yasaklanıyor.

Ekloga kanunları, hristiyanlık ruhunu canlı tutaraktan, evlilik engellerini arttırıyor. Yani, kanun kapsamını çoğaltıyor. Daha önce yürürlükte olan Justinianus'un kanununu genişleterek, dördüncü dereceye kadar kan dolayısıyla olan evlilikleri (*Pandektes 23. 2. 17; Pandektes 23. 2. 29*) altıncı dereceye kadar yükseltip, altıncı dereceye kadar olan kan bağı evliliklerini yasaklamıştır.

Evlilik yoluyla (kan akrabalığının olmadığı evlilik) iki yabancı ailenin akraba olmasında, iki erkek kardeş, diğer iki kız kardeşle evlenemez. Bir erkek kardeş, kardeşinin karısıyla evlenemez. Üvey anne ve üvey baba, üvey evlatlarıyla evlenemez. Kayın-pederler, gelinleriyle evlenemezler (*Ekloga II. 2*).

Ayrıca, Ekloga manevi aile bağları nedeniyle, dünürlük olma durumunda, vaftiz babasının onun kızıyla ve vaftiz annesinin onun oğluyla veya kızıyla evlenmeleri yasaklanmıştır (*Ekloga II. 2; XVII. 25*).

Isaurion'ların hukuku, kilise buyruklarından etkilenmiş olduklarından, çok eşli *poligamia* evliliği yasaklamıştır (*Sunodou Neokaisareias Canon 3, Hüküm 3. 186*). Sadece ikinci evliliğe izin veriyor. Justinianus, dördüncü evliliğe izin veriyordu (*Kodiks Justinianu 5. 9. 6.*).

Eski Yunan'da tek eşli evlilik vardı (Herotodos V. 40). Ama köle kadın ve cariye alınmasını men etmiyordu. Örneğin *Homeros (Odysseia III. 451)* da Nestor'un resmi karısı vardı. Aynı zamanda yanında köle kadın ve cariyeleri vardı.

Kesin olarak çok eşli evlilik men edilmemiş olmasına rağmen, çok nadirdi. Buna rağmen, Troya kralı Priamos'un, karısı Hekabe'den başka istisnai olarak, iki tane daha resmi karısı vardı (*Iliada XXI 85-88*). Sparta kralı Anaxandridos'un örneğinde ise, senatodan birinci karısının kısır olması nedeniyle, ikinci bir kadın almak için izin istemişti (*Herotodos V. 40, 41*).

Ekloga, üçüncü kere yapılacak olan bir evlilikten asla söz etmiyor. Bu sessizce Ekloga tarafından yasaklanmış anlamına gelmektedir.

Ekloga'da evlilik hakkındaki bölümün oluşmasında başlıca iki etken neden olmuştur. Bir taraftan yerel Eski Yunan hukukundan, diğer taraftan hristiyan düşünce tarzından etkilenmiştir. Bundan başka, Ekloga'nın etkisi gelecekteki hukuklarda da açıkça görülmüştür. Ekloga tarafından yayılan, zamanımıza kadar gelen evlilik engelleri, bugünde geçerliliğini korumaktadır. Bu yasakların uzantısı bugünkü kanunlara da tesir etmiştir.

KAYNAKÇA

- BAYNES, N.H.-MOSS H.ST.L.B.,
1948 Byzantium An Introduction to East Roman Civilization. Yunancaya Çev. :Σακκα, N.A., Βυζάντιο Εισαγωγή Στὸ Βυζαντινὸ Πολιτισμὸ, Ἀθῆνα, 1988.
- BOSDAS (Μποσδας), D.B.,
1937 Μελέτη ἱστορίας τοῦ δικαίου, Περί τοῦ γάμου. Συμβολή εἰς τὴν μελέτην τοῦ γάμου κατὰ τὴν Ἐκλογὴν τῶν Ἰσαύρων, ἐν Ἀθηναῖς.
- CASSIMATIS, G.,
1931 a Les intérêts dans la législation de Justinien et dans le droit byzantin, Paris.
1934 b La Notion du Mariage de l'Eclogue des Isauriens, Μνημόσυνα Παππούλια, ed. P.G. Ballenda, Athens.

CHRISTOPHILOPOULOS, A.,

- 1946 Σχέσεις γονέων και τέκνων κατά τὸ Βυζαντινὸν δίκαιον, Ἀθήναι.

GINIS, D.,

- 1923-1924 a Das Promulgationsjahr des Isaurischen Ecloge, *BZ*, t. 24.
- 1960-1961 b Ὁ ὑπ' ἀριθ. 121 κώδιξ τῆς Μονῆς Ἀγ. Νικάνορος (Ζάβορδας) καὶ δύο χρονολογίαι: τῆς Εκλογῆς τῶν Ἰσαύρων καὶ τοῦ Προχείρου Νόμου, Ἐπετηρίδα τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν, τόμ. 30.

GRUMEL, V.,

- 1935 a La date de la promulgation de l'Eclogue, *Echos d'Orient*, t. XXXIV.
- 1963 b La date de l'éclogue des Isauriens : L'année et le jour, *REB*, t. XXI.

HUSSEY, J.M.,

- 1967 The Cambridge Medieval History, Volume IV : The Byzantine Empire, Part II : Government, Church and Civilization, Cambridge. Yunanca Cen : Σαούλ, Ντ., Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, Ἀθήνα, 1979.

ΜΑΤΣΗ, Ν.ΙΙ.,

- 1954 Παρατήρησεις ἐπὶ τῆς Ἐκλογῆς τῶν Ἰσαύρων. Ἀναδημοσιεύσεις ἐκ τοῦ ΚΑ Τόμου τῆς Ἐφημερίδος τῶν Ἑλλήνων Νομικῶν, Ἀθήναι.

OSTROGORSKY, G.,

- 1929-1930 a Über die Vermeintliche Reformtatigkesit der Isaurier, *BZ*, t. XXX.
- 1952 b Geschichte des Byzantinischen Staates, München.

ΖΑΚΥΘΗΝΟΥ, Δ.Α.,

- 1977 Βυζαντινὴ Ἱστορία (324-1071), ἐν Ἀθηναῖς.

ΖΕΠΟΣ, Ρ.Ι.,

- 1930 Μεγάλὴ Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, τόμ. 13.